

**БАЗОВІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ОСОБИСТІСНО-РОЗВИВАЮЧОГО
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

На підставі аналізу вимог, що на сьогодні висувуються до системи вищої освіти як з боку суспільства так і з боку окремих громадян, автором сформульовані базові засади та пропонуються конкретні заходи, які сприятимуть впровадженню особистісно-розвиваючої методології в практику вищої технічної освіти як на стадії організації навчального процесу, так і на стадії контролю його якості. Показано, що особистісні властивості студента суттєво впливають на результати навчання, а врахування цих властивостей на всіх етапах навчального процесу підвищує як його ефективність, так і об'єктивність результатів оцінювання навчальних надбань студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: контроль якості вищої освіти, особистість, особистісні властивості, особистісно-розвиваючий освітній процес.

Постановка проблеми. Базис духовної і технологічної компонент сучасного суспільства, як і спрямування його подальшого розвитку, закладаються в освітньому просторі. Інтернаціоналізація й глобалізація освіти розгортаються все ширше, захоплюють різні сторони людських взаємовідносин та все глибше занурюються в них, сприяють взаємопроникненню національних культур, ведуть до створення безграничного всесвітнього освітянського простору, який зароджуючись сьогодні вже впливає, а надалі впливатиме все сильніше й сильніше на глобальні умови існування людства. Особистісні властивості студента суттєво впливають на результати навчання, а врахування цих властивостей на всіх етапах навчального процесу підвищує як його ефективність, так і об'єктивність результатів оцінювання навчальних надбань студентів вищих навчальних закладів.

На підставі аналізу вимог, що на сьогодні висувуються до системи вищої освіти як з боку суспільства так і з боку окремих громадян, автором сформульовані базові засади та пропонуються конкретні заходи, які сприятимуть впровадженню особистісно-розвиваючої методології в практику вищої технічної освіти як на стадії організації навчального процесу, так і на стадії контролю його якості.

Класифікація вимог. Все це, що перераховано у вступі, природно, висуває до освітньої системи вимоги, котрі (з визначеною долею умовності) можна розділити на три окремі, але тісно пов'язані групи.

Перш за все, це вимоги, пов'язані з необхідністю ідентифікації відповідними громадськими інститутами (підприємствами, організаціями) як в окремій країні, так і за її межами професійних властивостей, котрі притаманні особам з визначеною спрямованістю професійних знань, вмінь та навичок (далі за текстом узагальнено - знання), отриманих під час навчання у відповідній освітній установі. Інакше кажучи, професійні знання, що отримані в даній галузі випускниками вищих навчальних закладів (ВНЗ), мають відповідати визначеним критеріям – стандартам, котрі встановлені та визнані адекватними міжнародною спільнотою. Такі критерії відображаються у відповідних чинних документах кожної країни, серед яких найголовнішими слід вважати національні освітні стандарти. Ці стандарти доступні всім зацікавленим особам (в тому числі на міжнародному рівні) і надають випускникам ВНЗ визначеної преференції при виборі місця працевлаштування та посади.

Вимоги другої групи, пов'язані з визнанням вищої освіти відповідною послугою суспільству, яка надається відповідним навчальним закладом. Споживачами цієї послуги, з одного боку, є громадяни, котрі отримують у навчальному закладі визначену спеціальність, а з другого, - організації та підприємства, в рамках яких формується матеріальна й духовна компоненти людської культури та які виступають як роботодавці. Якість такої освітньої послуги має бути підтверджено відповідними документами ВНЗ. Ці документи характеризують (за визначенням ВНЗ) загальнокультурний та професійний рівень випускника. При визначених умовах вони можуть суттєво впливати як на соціальний статус випускника, так і на рейтинг самого навчального закладу, причому не тільки в національному, але й у міжнародному освітньому просторі.

Третя група вимог пов'язана з тим, що процес освіти в сучасних умовах вже не може бути зведений до процесу навчання, тобто до процесу засвоєння студентами відповідного об'єму статичних знань, що відображаються у підручниках та надаються викладачем. Згідно сучасної освітньої парадигми набуття вищої освіти – це процес становлення особистості людини, визначення ним своїх життєвих пріоритетів, свого місця як в професійному, так і в соціальному середовищах, формування

внутрішніх мотивів, котрі в подальшому сприятимуть розвиненню та поглибленню освіти протягом усього життя.

Все вищенаведене обумовлює необхідність розроблення та реалізації систематичного й всебічного моніторингу діяльності ВНЗ, спрямованого на встановлення відповідності освітянських послуг стандартам і нормам, які прийняті в даному суспільстві (в даній країні) та визнані міжнародною спільнотою. В той же час відомо, що моніторингові процедури самі по собі не підвищують якість, а лише створюють необхідні умови для вибору напрямку та можливих шляхів реалізації відповідного процесу підвищення якості. Вочевидь, що моніторингові операції можна вважати ефективними лише за умови їх сприяння підвищенню якості освітніх послуг, наближення рівня цих послуг до сучасних умов, до сучасної освітньої парадигми.

За будь-яких умов, інтегрованим показником (критерієм) якості отриманої освіти слід вважати можливість працевлаштування випускника ВНЗ за вибраною спеціальністю. При цьому слід враховувати поліморфізм сучасних спеціальностей (професій) й особливо тих, що потребують вищої освіти. Це проявляється в тому, що на практиці в рамках однієї спеціальності реалізуються різні види діяльності, кожен з яких потребує від фахівця крім отриманих у ВНЗ професійних знань, вмінь та навичок ще й відповідних особистісних соціально-психологічних властивостей. Саме ці особистісні властивості забезпечують фахівцю комфортність перебування у відповідному професійному середовищі, успішність та кар'єрне зростання. В той же час відомо [1], що людина здебільше не спроможна самостійно об'єктивно визначити свої психологічні властивості та достатність їх розвинення для успішної реалізації визначеної діяльності на теренах вибраної спеціальності. Більше того, на сьогодні для значної кількості сучасних спеціальностей взагалі відсутня детальна інформація щодо видів діяльності, які реалізуються у їх просторі. Наприклад, спеціальностями, які пов'язані з реалізацією та експлуатацією матеріальних об'єктів, передбачаються наступні види діяльності: науково-дослідна, проектна, трансферна, експлуатаційна, організаційно-управлінська, підприємницька та педагогічна. Реалізація кожного з цих видів діяльності, звичайно, потребує від фахівця проявлення визначених психологічних властивостей. Звичайно, ці властивості різні для різних видів діяльності. Отже випускники ВНЗ з однаковим рівнем знань з визначеної спеціальності матимуть переваги під час працевлаштування, досягатимуть успішності та кар'єрного зростання у різних видах професійної діяльності, які реалізуються у просторі вибраної ними спеціальності.

Наведене приводить до висновку, що впровадження на теренах вищої освіти особистісно-розвиваючої моделі висуває додаткові умови до методології контролю якості освітянських послуг в контексті подальшого працевлаштування та успішності випускників на теренах отриманої спеціальності. В цьому контексті ефективність, об'єктивність та соціально-психологічна спрямованість моніторингу та контролю якості освітянських послуг не можуть бути забезпечені в рамках існуючих методик педагогічного тестування. Це тестування має бути розвинене в напрямку урахування видів діяльності, що реалізуються в рамках відповідної спеціальності, та доповнене наданням студенту своєчасної й достатньої за об'ємом інформації щодо його психологічних властивостей, можливості забезпечення його потреб, виду професійної діяльності, в якому найбільш імовірно його кар'єрне зростання.

Заходи для реалізації особистісно-розвиваючої освітньої моделі системи контролю якості освітянських послуг

Таким чином, для реалізації адекватної особистісно-розвиваючій освітній моделі системи контролю якості освітянських послуг, необхідно здійснити наступні заходи.

Перше. Визначити види діяльності, які реалізуються в просторі кожної спеціальності, що пропонуються для оволодіння студентам ВНЗ в рамках відповідної професії. Звичайно, для різних спеціальностей ці види діяльності будуть різні, а отже носитимуть завжди конкретний характер. Розв'язок цієї задачі лежить в площині відповідних соціологічних досліджень щодо діяльності, якою займаються випускники ВНЗ, що навчалися за відповідною спеціальністю, за умови, звичайно, що в процесі цієї діяльності ними використовуються надбані у ВНЗ знання, вміння та навички. Результати такого дослідження мають становити основу популяризації відповідної спеціальності (професії), створювати базис формування навчальної програми, завдань для самостійної роботи студентів, комплексних кваліфікаційних завдань та організації процесу навчання та комплексного контролю його

якості.

Друге. Визначити особистісні психологічні властивості, які необхідні фахівцеві для досягнення успішності та кар'єрного зростання в рамках кожного виду діяльності, серед тих, що реалізуються на теренах вибраної спеціальності (професії). Розв'язання цієї задачі також потребує проведення відповідних глибоких та об'ємних досліджень безпосередньо у професійному середовищі серед фахівців, що отримали у ВНЗ визначену спеціальність.

Третє. Створити у ВНЗ відповідні умови щодо визначення психологічних властивостей студентів та можливості задоволення в рамках вибраної спеціальності тих потреб, які спонукають їх навчатися у даному ВНЗ за даною спеціальністю. На підставі цієї інформації кожен студент зможе об'єктивно оцінити свої можливості щодо задоволення відповідних потреб та досягнення успішності в професійній діяльності після закінчення ВНЗ, раціональності зміни напрямку навчання або паралельного отримання другої вищої освіти тощо. Звичайно, вказані психологічні дослідження мають проводитися на анонімній або, як мінімум, на конфіденційній основі, супроводжуватися відповідними тренінгами та консультаціями спеціалістів-психологів.

Четверте. Структурувати навчальний матеріал з визначеної спеціальності відповідно до виявлених видів професійної діяльності, що реалізуються у просторі цієї спеціальності. Таке структурування можна здійснити, наприклад, за рахунок перерозподілу кредитів відповідних навчальних модулів, які спрямовані на реалізацію тих чи інших видів діяльності в рамках даної спеціальності. Крім того, в окремих випадках, мова може йти і про виділення у рамках навчального матеріалу з певної дисципліни питань, що відносяться до різних видів професійної діяльності (звичайно, за умови можливості такого виділення). Наприклад, за умови, що в рамках дисципліни розглядаються питання, пов'язані з проектуванням матеріального об'єкту або процесу, здебільше можна виділити елементи, спрямовані на розроблення відповідної математичної моделі об'єкту та на використання відомого програмного забезпечення для розрахунку його окремих складових частин. Для виділених елементів навчального матеріалу можна побудувати відповідну базу тестових питань, якою будуть враховуватися психологічні властивості, що сприяють успішності в науково-дослідній (розроблення математичної моделі) та проектній (використання наявного програмного забезпечення) видах професійної діяльності. Звичайно, вказані бази тестових питань мають бути конгруентними, тобто відповідати однаковим критеріям щодо визначення ступеня оволодіння даною дисципліною. Надаючи можливість студенту самостійно "набирати" потрібну кількість кредитів, вибираючи модулі, що найбільш відповідають його психологічним властивостям, або забезпечивши умови для самостійного вибору студентом бази тестових питань під час педагогічного тестування, можна реалізувати особистісно-орієнтований навчальний процес, адекватний сучасній освітній парадигмі.

Відмітимо, що наведені базові засади особистісно-розвиваючої освітньої стратегії та принципи побудови відповідної системи атестації студентів органічно поєднуються з такими відомими та загально визнаними навчальними методологіями як контекстне навчання [2] та метод проектів [3]. При цьому контекст викладання спеціальних (а, краще, й загальноосвітніх) дисциплін має спрямовуватися на визнання варіативності професійної діяльності в рамках відповідної спеціальності.

Заходи для впровадження особистісно-розвиваючої освітньої стратегії

Таким чином, для впровадження на теренах вітчизняної вищої освіти особистісно-розвиваючої освітньої стратегії було б доцільно

- провести детальний аналіз сучасних спеціальностей, що пропонуються відповідними навчальними програмами ВНЗ, на предмет виявлення видів професійної діяльності, які реалізуються у їх рамках;

- встановити соціально-психологічні властивості, якими має володіти фахівець для комфортного перебування та успішності в рамках кожного з виявлених видів діяльності;

- запровадити та розвинути у ВНЗ інститути психологічного тестування щодо визначення особистісно-психологічних властивостей студентів та відповідного психологічно-мотиваційного аналізу;

- ввести в практику навчання (імовірно на факультативних засадах) у ВНЗ тренінги з метою розвинування відповідних соціально-психологічних властивостей студента.

Висновки. Визнаючи, що характерними рисами сучасної парадигми вищої освіти нового століття є її креативність, гуманність, спрямованість на особистість студента, то таким же має бути й контроль засвоєння знань – всебічним, тотальним, об'єктивним, орієнтованим на соціально-психологічні властивості студента. Цей контроль має сприяти актуалізації у студента мотивів до отримання знань в контексті подальшого працевлаштування, успішності та кар'єрного зростання у професійному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Зеер Э. Ф. Психология профессий. М., Академический проект; Фонд «Мир», 2005. – 336 с
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. М., 1991. – 254 с.
3. Самойленко Н. Б., Козлакова Г. О. До питання використання методу проектів у педагогічній діяльності // Вісник СевМТУ. Серія – Педагогіка. – Севастополь, 2007. - № 79. – С. 81–88.

Т. Т. Силакова

БАЗОВЫЕ ПРИНЦИПЫ КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА ЛИЧНОСТНО-РАЗВИВАЮЩЕГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

***Резюме.** На основе анализа требований, которые в настоящее время предъявляются к системе высшего образования как со стороны общества, так и со стороны отдельных граждан, авторами сформулированы основные принципы и предлагаются конкретные меры, способствующие внедрению личностно-развивающей образовательной методологии в практику высшего технического образования как на стадии организации учебного процесса, так и на стадии контроля его качества. Показано, что личностные качества студента существенно влияют на результаты обучения, а учет этих качеств на всех этапах учебного процесса повышает как его эффективность, так и объективность результатов оценки учебных достижений студентов высших учебных заведений.*

Ключевые слова: контроль качества высшего образования, личность, личностные свойства, личностно-развивающий образовательный процесс.

T. Silakova

BASIC PRINCIPLES OF THE PERSONAL-DEVELOPING EDUCATION PROCESS QUALITY

***Summary.** Based on analysis of the requirements that are currently imposed on the system of higher education society, and individuals, the authors formulated the basic principles and proposes specific measures to facilitate the implementation of personal-developing educational methodologies in the practice of higher technical education at the educational process, and at the quality control. It is shown that personality traits significantly influence student learning outcomes, and the inclusion of these qualities at all stages of the educational process as it increases the effectiveness and objectivity of the assessment of the student academic achievements in the higher education.*

Keywords: quality of higher education, personality, personal characteristics, personal and developmental education process.